

تدوین بسته آموزشی پیشگیری از طلاق و تعیین اثر بخشی آن بر صمیمیت و کیفیت ارتباط زوجین

شاهپور احمدی خویی^۱، علی مهداد^۲، نرگس کشتی آرای^۳

چکیده:

خانواده اصلی ترین نهاد جامعه به حساب می آید و سلامت این نهاد سلامت جامعه را دنبال دارد. آموزش خانواده از رویکردهایی است برای نیل به این مقصود. هدف این تحقیق تدوین بسته آموزشی پیشگیری از طلاق و تعیین میزان اثر بخشی آن بر صمیمیت و کیفیت ارتباط زوجین بود. روش این پژوهش از نوع نیمه تجربی (پیش آزمون و پس آزمون با استفاده از دو گروه آزمایش و کنترل) بود. جامعه آماری شامل کارمندان (زن و مرد) اداره آموزش و پرورش شهرستان ارومیه بود و نمونه آماری تحقیق تعداد ۶۰ نفر بودند که به صورت نمونه گیری در دسترس از بین کارمندان آموزش و پرورش شهرستان ارومیه انتخاب و به شکل تصادفی در دو گروه آزمایشی (۳۰ نفر) و کنترل (۳۰ نفر) جایگزین شدند. در این

Shahpoor.ahd@gmail.com

۱ - دانشجوی دکتری روانشناسی عمومی دانشگاه آزاد واحد خوراسگان و نویسنده اول

alimahdad.am@gmail.com

۲ - دکترای روانشناسی صنعتی سازمانی استادیار دانشگاه آزاد واحد خوراسگان و نویسنده مسئول

Keshtiaray@gmail.com

۳ - دکتری تخصصی علوم تربیتی و استادیار دانشگاه آزاد واحد خوراسگان

۱۰ / تدوین بسته آموزشی پیشگیری از طلاق و تعیین اثر بخشی آن بر صمیمیت و

مطالعه ۲ سازه کیفیت ارتباط زوجین و صمیمیت زوجین به عنوان متغیر های وابسته مورد سنجش قرار گرفتند. برای سنجش این دو متغیر از پرسشنامه های کیفیت ارتباط زوجین خوشکام (۱۳۸۵) و صمیمیت زوجین استفان وندن بروک و هانس برتمن (۱۹۹۵) استفاده شد. این دو پرسشنامه قبل و بعد از آموزش بسته آموزشی، توسط هر دو گروه کنترل و آزمایشی تکمیل و بعد از گذشت یک ماه از آموزش، هر دو گروه مورد پی گیری قرار گرفتند. نتایج آزمون ها در بخش آمار استنباطی با استفاده از روش های آماری زوجی و آنالیز واریانس اندازه گیری مکرر در نرم افزار spss ورژن ۲۴ سنجش و توسط محقق مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نتایج نشان داد آموزش بسته آموزشی پیشگیری از طلاق باعث افزایش صمیمیت و کیفیت ارتباط زوجین می شود ($p > 0/05$). با توجه به اثربخشی بسته آموزشی پیشگیری از طلاق پیشنهاد می شود از این بسته در مراکز آموزش خانواده و مشاوره خانواده و ازدواج استفاده شود.

واژه های کلیدی: بسته آموزشی پیشگیری از طلاق ، صمیمیت زوجین، کیفیت ارتباط زوجین

مقدمه:

نیاز انسان به زندگی اجتماعی و تشکیل خانواده، وجه تمایز او با سایر جانداران و یک نیاز فطری است. تطابق این نیاز با امکانات بیرونی، این فرصت را فراهم آورده تا انسان‌ها با روی آوردن به ازدواج، به این میل باطنی و خواسته طبیعی خویش پاسخ دهند (نوابی نژاد، ۱۳۹۲).

نقش و موقعیت نهاد خانواده به عنوان هسته اولیه و اساسی تشکیل جامعه از دیر باز مورد توجه جامعه شناسان، روانشناسان و متخصصان علوم رفتاری و اجتماعی قرار گرفته است. این نقش با گذشت هزاران سال از عمر آن نه تنها اهمیت خویش را از دست نداده است، بلکه روز بر معرفت بشری در کشف و میزان و ابعاد اهمیت نهاد خانواده افزون شده است (جاهدی، رفاهی، شریفی و رجائی چالستری، ۱۳۹۲). از این رو سنگ بنای نهاد خانواده در ازدواج گذاشته می‌شود و به عبارتی ازدواج موفق پایه و بنیانی عالی برای ایجاد خانواده‌ای شاد و مستحکم تلقی می‌شود (میرمحمد صادقی، ۱۳۹۲). خانواده محل ارضای نیازهای مختلف جسمانی، عقلانی و عاطفی است و داشتن آگاهی از نیازهای زیستی و روانی و شناخت چگونگی ارضا آنها و مجهز شدن به تکنیکها و شناخت تملیلات زیستی و روانی ضرورتی انکار ناپذیر است (عدالتی و ردزان، ۲۰۱۰).

عوامل مختلفی بر استحکام خانواده تاثیر می‌گذارد که از جمله آنها صمیمیت زوجین است (تان گوچی، فریمن، تیلور و مالکارن^۱، ۲۰۰۸). رابطه صمیمانه، بهترین وسیله رسیدن به نتیجه، باهمکاری دیگران است و توان ایجاد رابطه، یکی از مهمترین مهارت‌هایی است که فرد می‌تواند داشته باشد (اسماعیل بیگی و غلامرضایی، ۱۳۹۴).

این سازه چند جنبه‌ای شامل فرایندی است که در طول زمان روی داده و با توانایی همسران برای ارتباط و حل تعارضات، احساس نزدیکی به همسر خود و با سهیم شدن در تجارب یکدیگر تعریف می‌شود (نزاره، فونسکا، گامریو، جانواریو و داتیلیو^۲، ۲۰۱۱).

روابط صمیمی، مانند روابطی که بین زوجین وجود دارد، سنگ بنای موفقیت زناشویی و کیفیت ارتباط است (ساندای^۱، ۲۰۰۹) و زوج‌هایی که صمیمیت بالاتری دارند قابلیت بیشتری در مواجهه با مشکلات و تغییرات مربوط به رابطه خود داشته و در نتیجه رضایت زناشویی

1 - Taniguchi, Freeman, Taylor & Malcarne

2 - Nazare, Fonseca, Gamarrio, Canavarro & Dattilio

۱۲ / تدوین بسته آموزشی پیشگیری از طلاق و تعیین اثر بخشی آن بر صمیمیت و

بالاتری را تجربه می‌کنند (پاتریک، سلز، جیوردانو و فولرود^۲، ۲۰۰۹). اریکسون^۳ (۱۹۸۷) در مراحل رشدی هشت‌گانه خود صمیمیت را در مقابل انزوا قرار می‌دهد. به زعم وی هم جوشی هویت با دیگری به صمیمیت منجر می‌شود. وی این مرحله رشدی را بیشتر در جوانان برجسته می‌کند (اریکسون، ۱۹۸۷، به نقل از شعاری نژاد، ۱۳۸۶). استرنبرگ^۴ (۱۹۹۶) نیز در نظریه مثلث عشق خود به صمیمیت و نقش آن در عشق اشاره دارد. وی عشق را با ترکیب سه مؤلفه اصلی ترسیم می‌کند. صمیمیت^۵، اشتیاق^۶، و تعهد^۷. به زعم او صمیمیت به احساس نزدیکی و پیوستگی با معشوق اشاره دارد. پراگر^۸ (۱۹۸۶) هم معتقد است. تعاملات صمیمی ابعاد عاطفی، شناختی و رفتاری دارند. بعد رفتاری شامل به اشتراک گذاشتن (کلامی و غیرکلامی) ابعاد خصوصی و شخصی زندگی است. بعد شناختی بیان گر معیارها، فرضها و خواسته های هریک از زوجین در مورد ارتباط صمیمی است و درک کردن و درک شدن را تأمین می‌کند. بعد عاطفی، احساسات مثبتی است که زوجین در حین تعاملات شان نسبت به خود و همسرشان دارند و منعکس کننده نیاز هریک از زوجین به صمیمیت و ترس و نگرانی از فقدان آن است. زمینه و ظرفیت صمیمیت طبق نظر پراگر به ظرفیت هریک از زوجین برای صمیمیت اشاره دارد و رفتارهایی مانند گوش دادن فعال، بیان همدلانه، توانایی بیان تجربیات درونی، و توانایی شنیدن و درک کردن تجربیات دیگری را شامل می‌شود (بشارت، ۱۳۹۱). همه انسانها یک نیاز پایه و اساسی به برقراری روابط صمیمانه دارند و این مؤلفه یک نیاز روانشناختی اولیه و اصلی در نظر گرفته می‌شود (مان و بادر^۹، ۲۰۰۸).

بر اساس اعتقاد راوین، لارنس و بارت^{۱۰} (۲۰۰۵)، صمیمیت زمانی آشکار میشود که ازدواج کارکرد خوبی داشته باشد و فقدان صمیمیت حاکی از این است که رابطه زناشویی عملکرد

1- Patrick, Sells, Giordano & Follerud

2- Erickson

3- Sternberg

4- Intimacy

5- Passion

6- Commitment

7- Preager

8- Mane & Bard

9- Ravine, Laurence & Barrett

ضعیفی دارد. این است که مشکلات مربوط به صمیمیت باعث میشود زوجها به دنبال مشاوره زناشویی باشند. مطالعات و تجارب بالینی نیز نشان می‌دهد که ریشه بسیاری از مشکلات زناشویی، کمبود صمیمیت و وجود مشکلات ارتباطی بین همسران است. نارضایتی از صمیمیت ممکن است موجب افزایش برخوردها، کاهش رضایت زناشویی و بروز مشکلات عاطفی و روانی گردد (باگازوری^۱، ۲۰۰۱).

صمیمیت را می‌توان توانایی شناخت خود در حضور دیگران دانست که خودآگاهی و رشد در این زمینه، برای ظرفیت قابلیت شخص در جهت صمیمیت، بسیار ضروری است. همسران در زندگی باید بکوشند نیاز به استقامت و دلگرمی را در یکدیگر تقویت کرده و از این نظر یکدیگر را ارضا کنند که اجرای این مهم، نیاز به اصول و قواعدی دارد که با رعایت این اصول می‌توان آن را در زندگی حاکم کرد. فردی که میزان صمیمیت بالاتری را تجربه می‌کند قادر است خود را به شیوه مطلوب تری در روابط عرضه کند و نیازهای خود را به شکل موثرتری به همسر خود ابراز کند (اسماعیل بیگی و غلامرضایی، ۱۳۹۴).

یکی دیگر از عناصر کلیدی در استحکام خانواده کیفیت ارتباط زوجین است. اهمیت توجه به الگوهای ارتباطی نه تنها از جهت اثرگذاری آن بر میزان رضایت زناشویی بلکه تغییر الگوهای ارتباطی در مقایسه با دیگر عوامل تاثیر گذار زناشویی مانند ویژگی‌های شخصیتی و شرایط اجتماعی و اقتصادی عملی‌تر می‌باشد (گاتمن و نوتاریس^۲، ۲۰۰۲). به عقیده گاتمن (۲۰۰۰) کیفیت تعامل بین زن و شوهرها پیش‌گویی مهمی برای آشفته‌گی زناشویی یا طلاق است. مطالعات وی نشان داد زوجینی که ارتباط منفی تری با همدیگر دارند دارای ازدواج نابسامان بوده و آشفته‌گی زناشویی در آینده را می‌توان به آنها نسبت داد. وی دریافت زوج‌هایی که در صدد طلاق هستند در تعاملات زناشویی خود از هیجانهای منفی بیش از هیجانهای مثبت استفاده می‌کنند (داودی، اعتمادی و بهرامی، ۱۳۹۰). رایج‌ترین مشکلی که از جانب زوجین مطرح می‌شود، ناتوانی در مهارت‌های ارتباط است. بیش از ۹۰ درصد زوجین آشفته، این مشکلات را به عنوان مساله اصلی در زندگی زوجی خود بیان می‌کنند

1 - Bagarozzi

2 - Guttman & Notarius

(برنشتاین^۱، ۱۳۷۷). اگر زوجین فاقد مهارت های ارتباطی ضروری برای حل مشکلاتشان باشند، حتی کوچک ترین مشکل نیز حل ناشدنی خواهد شد (جورجیادس^۲، ۲۰۰۸). از نظر سند فورد^۳ (۲۰۰۶)، کیفیت ارتباط زوجین مفهومی چند بعدی است که شامل ابعاد گوناگون روابط در زوجین مانند سازگاری، رضایت، شادمانی، انسجام و تعهد می شود. ارتباط و گفتگو، دنیای مشترک اعضای خانواده را تشکیل می دهد. لحن کلام و واژگانی که استفاده می شود خواه محبت آمیز و با احترام یا خشم آلود و رنجش آور باشد، نگرش اعضای خانواده را به یکدیگر نشان می دهد. ارتباط کلامی نیز مانند ارتباط فیزیکی هم وسیله ای برای برقراری ارتباط است و هم وسیله ای برای تحکیم آن. زمانی که گفتگوی بین دو نفر رضایت بخش و محبت آمیز است به طرفین احساس امنیت می دهد و هرگاه گفتگوها در جهت سلطه گری، ایجاد تنش، بی حرمتی یا ضربه زدن به دیگری باشد، نا امنی حاکم و ارتباط نا سالم است. بنابراین، می توان گفت چگونگی ادای کلمات و صحبت کردن با یکدیگر بهترین شاخص برای سلامت رابطه است (نوابی نژاد، ۱۳۹۲).

از این رو مهارت های ارتباطی از مهم ترین مهارت های یک زندگی بشمار می آید. صمیمیت وقتی ایجاد می شود که افراد بتوانند افکار و عقاید، امیدها و آرزوها، ترسها و نگرانی های خود را باهم در میان بگذارند و احساس درک شدن و پذیرفته شدن کنند. فقدان این مهارت موجب بروز بسیاری از سوء تفاهم ها، تنشها و تعارضها می گردد (محمدخانی، ۱۳۹۱). یافته های پژوهشی حکایت از آن دارد که ارتقا جهت گیری گفت و شنود خانواده، پیش بینی کننده سلامت روان فرزندان نیز می باشد. جهت گیری گفت و شنود به این معناست که خانواده ها تا چه حد شرایطی را بوجود می آورند که در آن اعضای خانواده تشویق به شرکت آزادانه در تعامل، بحث و تبادل نظر درباره گستره وسیعی از موضوعات شوند. بنابراین فرزندان احساس می کنند مورد پذیرش خانواده هستند و در رویارویی با مسائل چالش برانگیز نمی هراسند و قدرت انطباق، سازگاری، تاب آوری و عملکرد مؤثرتری خواهند داشت (تجلی و لطیفیان، ۱۳۸۹).

1 - Bernstein
2 - Georgiades
3 - Sanford

پژوهش‌های متعددی در داخل و خارج انجام پذیرفته تا اشکال ارتقا صمیمیت و کیفیت ارتباط زوجین را در خانواده مورد بررسی قرار دهند که ذیلاً به پیشینه تعدادی از آنها اشاره می‌گردد.

اولیاء (۱۳۸۹) پژوهشی با هدف تعیین اثربخشی آموزش غنی سازی زندگی زناشویی بر افزایش صمیمیت زوجها انجام داد. بخشی از برنامه غنی سازی، آموزش حل تعارض و حل مسئله بود. نتایج بدست آمده در این پژوهش نشان داد که برنامه غنی سازی زندگی زناشویی، صمیمیت عاطفی، عقلانی، روانشناختی و اجتماعی - تفریحی را افزایش میدهد.

خدایاری فرد، زارع پور و حجازی (۱۳۹۲) هم در تحقیق خود با عنوان "اثر بخشی آموزش مهارت حل مسئله بر صمیمیت زناشویی" نشان دادند مهارت حل مسئله بر صمیمیت کلی، صمیمیت روانشناختی، عقلانی و فیزیکی اثر بخشی مثبت دارد. مبتنی بر یافته‌های این پژوهش، مهارت حل مسئله میتواند برای ارتقاء صمیمیت کلی، صمیمیت عقلانی، روانشناختی و فیزیکی به عنوان یک مهارت کارآمد بکار گرفته شود.

پژوهش قدم خیر، قمری، میکائیلی و سپهری (۱۳۹۲) نیز در مطالعه خود با عنوان "اثر بخشی مداخله مبتنی بر درمان عقلانی هیجانی بر افزایش صمیمیت و رضایت زناشویی" نشان دادند که این مداخله بر افزایش صمیمیت و رضایتمندی زناشویی زنان تاثیر مثبت دارد.

رضایی، احمدی، اعتمادی، رضایی، آبادی و شهردوست (۱۳۹۲) نیز در تحقیقی با عنوان "تاثیر آموزش سبک زندگی اسلام محور با تاکید بر نظام خانواده بر صمیمیت زوجین" نشان دادند تفاوت معنا داری بین میانگین نمره اختلافی کلی صمیمیت و ابعاد صمیمیت (عاطفی، جسمی، تفریحی- اجتماعی، ارتباطی، معنوی، روانشناختی، جنسی و صمیمیت کلی) در گروه آزمایش نسبت به گروه کنترل وجود دارد. به عبارتی این آموزش در گروه آزمایشی تاثیر مثبت داشته است

اعتمادی، امین جعفری و شاه سیاه (۱۳۹۳) هم در مطالعه خود با عنوان "تأثیر آموزش گروهی زوجین بر اساس رویکرد ارتباط در مانی بر افزایش صمیمیت زوجین شاهد و ایثارگر اصفهان" نشان دادند آموزش گروهی زوجین به شیوه ارتباط درمانی بر صمیمیت زوجین به طور کلی تاثیر معناداری نداشته است، اما آموزش گروهی زوجین به شیوه ارتباط درمانی بر

ابعاد صمیمیت فیزیکی و عاطفی موثر بوده است. نتایج حاصل از این پژوهش نشان می دهد که آموزش گروهی به شیوه ارتباط- درمانی، صمیمیت فیزیکی و عاطفی را افزایش داده است. حسین خانی و گرجی (۱۳۹۴) نیز در تحقیق خود با عنوان "بررسی اثر بخشی آموزش ویژگی های خانواده متعادل به والدین دانش آموزان بر ارتباط زناشویی" آنان نشان دادند که آموزش ویژگی های خانواده متعادل بر افزایش رضایتمندی زناشویی تاثیر مثبت دارد.

سعادت و زینالی (۱۳۹۴) هم در تحقیقی با عنوان "اثر بخشی آموزش زندگی خانواده بر رضایتمندی زناشویی کارمندان سازمان بهزیستی" به این نتیجه دست یافتند که این آموزش ها می توانند در ارتقا رضایتمندی زناشویی مؤثر باشند.

همام جی^۱ (۲۰۰۵) نیز در تحقیقی با عنوان "باورهای ارتباطی در تعارض زناشویی" بر روی یک نمونه ۱۸۲ نفری مرد و زن نشان داد باورهای ارتباطی با تعداد فراوانی تعارضات زناشویی ارتباط مثبت داشته و سطح تنش با این تعارضات مرتبط بود.

کریگلویز^۲ (۲۰۰۶)، رابطه بین راهبردهای حل مسئله و صمیمیت زناشویی را بررسی کرد. نتایج نشان داد که زوجین صمیمی اکثراً از راهبردهای حل مسئله سازنده استفاده می کنند و به ندرت راهبردهای حل مشکل مخرب بکار می گیرند.

کاتن^۳ و همکاران (۲۰۰۹) در تحقیقی با عنوان "تاثیرات میانجی دلبستگی بر ساختار اجتماعی و منابع روانشناسی اجتماعی بر ارتباط بین کیفیت روابط زناشویی و اختلالات روانشناختی" به این نتیجه دست یافتند که کیفیت روابط زناشویی پایین تعیین کننده مهمی بر مولفه های سلامتی است. این تحقیق همچنین نشان داد که کیفیت روابط زناشویی اختلالات روانشناختی را تعدیل می کند.

مرور پیشینه تحقیق حاضر مشخص می کند، مؤلفه هایی نظیر صمیمیت و کیفیت ارتباط زوجین متغیرهایی اکتسابی می باشند که اگر توسط همسران فراگرفته شده و نهادینه شوند، می توانند استحکام خانواده را به دنبال داشته باشند. به عبارتی دو سازه مود مطالعه این پژوهش بر اساس مبانی تئوریک و پژوهشی ذکر شده، عناصری شناختی و رفتاری محسوب

1 - Hamamci

2 - Kriegerlewiecz

3 - cotton

می‌شوند که از رهگذر آموزش قابل حصول می‌باشند. از آنجا که بسته آموزشی مورد استفاده مبتنی بر یک مطالعه کیفی و میدانی تهیه شده و در آن به عوامل تضعیف کننده و استحکام بخش خانواده از منظر خانواده‌های از هم پاشیده پرداخته شده است، این سوال برای محقق مطرح بود که آیا با آموزش آن به زوجین عادی می‌توان دو سازه کیفیت ارتباط و صمیمیت زوجین را ارتقا داد؟ بر همین مبنا دو فرضیه برای پژوهش حاضر مورد آزمون قرار گرفت:

فرضیه اول: بسته آموزشی پیشگیری از طلاق بر صمیمیت زوجین شهرستان ارومیه تأثیر دارد.

فرضیه دوم: بسته آموزشی پیشگیری از طلاق بر کیفیت ارتباط زوجین شهرستان ارومیه تأثیر دارد.

روش

در این مطالعه از روش نیمه تجربی (پیش آزمون و پس آزمون با گروه کنترل) استفاده گردید. بعد از تهیه بسته آموزشی و تأیید روایی محتوایی آن توسط ۵ نفر از اساتید روانشناسی و مشاوره که در حوزه خانواده تخصص و تجربه کاری داشتند، جامعه آماری کارمندان ادراه آموزش و پرورش شهرستان ارومیه بود. نمونه تحقیق حاضر نیز تعداد ۶۰ نفر از کارمندان اداره آموزش و پرورش شهرستان ارومیه بود که به روش نمونه گیری داوطلبانه انتخاب شده و به صورت تصادفی در دو گروه آزمایشی و کنترل جایگزین شدند. گروه آزمایش به مدت ۲۴ ساعت در معرض آموزش بسته استحکام خانواده ایرانی قرار گرفت و گروه کنترل از این امر مستثنی گردید. در این مطالعه برای اندازه گیری متغیرها از ابزار پرسشنامه به قرار ذیل استفاده گردید.

ابزارهای سنجش

پرسشنامه کیفیت ارتباط زوجین:

این پرسشنامه توسط خوشکام (۱۳۸۵) با استفاده از چارچوب نظری میلر، نانالی و واکمن^۱ طراحی شده است. این پرسشنامه شامل ۳۳ سوال در چهار حیطه میباشد. حیطه اول

۱۸ / تدوین بسته آموزشی پیشگیری از طلاق و تعیین اثر بخشی آن بر صمیمیت و

با نام توجه کردن به خود دارای ۵ گزاره، حیطة دوم توجه کردن به همسر دارای ۷ گزاره، حیطة سوم برنامه ریزی برای حل مشکلات شامل ۶ گزاره و حیطة چهارم سبک های ارتباطی شامل ۱۵ گزاره است. نمره فرد در این پرسشنامه از طریق جمع نمرات گزینه ها بدست می آید و گزینه های ۲۹، ۲۸، ۲۶، ۲۵، ۲۴، ۲۳، ۲۲، ۲۱، ۲۰، ۱۹، ۱۷، ۱۶، ۱۵، ۱۴ به طور معکوس نمره گذاری می شود. حداقل نمره در این آزمون صفر و حداکثر ۱۶۵ می باشد. پاسخ به سوالات به صورت ۶ گزینه ای (اصلاً- بسیار کم- کم- تا اندازه ای - زیاد- بسیار زیاد) می باشد. نمره بیشتر فرد در این آزمون نشانگر کیفیت ارتباط زناشویی بالاتری در او می باشد. ضریب اعتبار پرسشنامه ۰/۹۰ گزارش شده است (خوشکام، ۱۳۸۵). در پژوهش حاضر نیز آلفای کرونباخ ۰/۸۸ بدست آمد.

پرسشنامه صمیمیت زوجین

این پرسشنامه توسط استفان وندن بروک^۱ و هانس برتمن^۲ (۱۹۹۵) ساخته شده و از ۵۶ سوال تشکیل شده است و ۵ شاخص درباره صمیمی بودن در ازدواج را می سنجد. شاخص های این پرسشنامه عبارتند از:

شاخص صمیمیت (مسائل و مشکلات مربوط به صمیمی بودن) با ۱۴ گزینه

- میزان توافق زوجین با ۱۲ گزینه

- میزان صادق بودن با ۱۲ گزینه

- علاقه و محبت داشتن به یکدیگر با ۸ گزینه

- میزان پایبندی به تعهدات با ۱۰ گزینه

برای سنجش گرایش پاسخگویان با توجه به ترتیبی بودن گزینه ها مناسب ترین طیف، طیف لیکرت می باشد. برای هر یک از سوالات ۵ پاسخ، خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم و خیلی کم در نظر گرفته شده است سپس به هریک از سوالات نمرات ۰ تا ۴ اختصاص داده شده است. اعتبار پرسشنامه بر مبنای پژوهش وندن بروک و برتمن در سال ۱۹۹۵ و پژوهش

1 - Van don – Brook & Stephan

2 - Bertommen – Hans

عرفانی اکبری در سال ۱۳۸۷ و همچنین پژوهش ربابه امیری در سال ۱۳۸۴ آمده است. در این پژوهش ضریب پایایی از نمونه مورد بررسی برای هریک از خرده مقیاس ها به این شرح است. برای خرده مقیاس صمیمیت ۰/۷۷، میزان توافق زوجها ۰/۸۷، صادق بودن ۰/۷۴، علاقه و محبت ۰/۸۰ و پایبندی به تعهدات ۰/۷۱ مشاهده شد. در مطالعه حاضر نیز آلفای کرونباخ در مجموع ۰/۸۷ بدست آمد.

صمیمیت	توافق	صادق بودن	علاقه و محبت	پایبندی به تعهدات
۰/۸۶	۰/۸۶	۰/۸۳	۰/۸۲	۰/۷۲
۰/۸۶	۰/۹۷	۰/۸۷	۰/۸۰	۰/۸۷
۰/۸۳	۰/۸۸	۰/۷۱	۰/۷۴	۰/۸۴

در این پرسشنامه حداقل امتیاز ممکن (۰) و حداکثر (۲۲۴) می باشد.

– نمره بین (۰) تا ۵۶: حس انسجام پایین است.

– نمره بین ۵۶ تا ۱۱۲: حس انسجام متوسط است.

– نمره بالاتر از ۱۱۲: حس انسجام بالا است.

بسته آموزشی پیشگیری از طلاق (توصیف بسته و شیوه اجرا)

بسته آموزشی پیشگیری از طلاق توسط احمدی خوبی، مهداد و کشتی آرای تهیه و تدوین شده و حاوی ۱۲ فصل می باشد. عناوین این بسته شامل: مبانی ازدواج و خانواده، مقوله عشق در روابط همسران، ارتباط سازنده، مهارت مدیریت تعارض، اقتصاد خانواده، کارکرد جنسی همسران، بی وفایی، خشونت در خانواده، پدیده طلاق، نقش آموزش و مشاوره در استحکام خانواده و والدگری است. این بسته براساس انجام مصاحبه روایی با زوجین متقاضی طلاق صورت پذیرفته که برای جدایی به مراکز طلاق شهرستان ارومیه مراجعه نموده بودند. عوامل تاثیر گذار استخراج شده از این مصاحبه ها به تعداد ۷۶ عنوان، مفاهیم کلیدی بسته فوق را تشکیل دادند. بعد از آماده سازی، روایی محتوایی این بسته توسط ۵ نفر از اساتید دانشگاه با تخصص مسائل خانواده و ازدواج تایید گردید. این بسته در مدت زمان ۲۴ ساعت توسط محقق به زوجین تدریس گردید و برای ارتقا اثربخشی آن از تکنیک های شیوه فعال آموزشی نظیر

۲۰ / تدوین بسته آموزشی پیشگیری از طلاق و تعیین اثر بخشی آن بر صمیمیت و

بارش فکری، ایفای نقش، فعالیت گروهی و تکالیف منزل استفاده شد. هر جلسه آموزشی از ۹۰ دقیقه تشکیل می شد و مخاطبین (کارمندان متاهل اداره آموزش و پرورش شهرستان ارومیه) در برگزاری جلسات مشارکت فعالانه داشتند. این مداخله آموزشی در سه روز به اجرا درآمد و گروه آزمایشی و کنترل قبل و بعد از اجرای مداخله ابزار های سنجش (پرسشنامه های کیفیت ارتباط زوجین و صمیمیت زوجین) را تکمیل کرده و بعد از گذشت یک ماه از اتمام کارگاه بار دیگر این پرسشنامه ها توسط هر دو گروه تکمیل گردید. این کارگاه در یک فضای فیزیکی مطلوب با نور وامکانات صوتی- تصویری مناسب و با چیدمان صندلی ها به شکل نعل اسبی برگزار گردید تا بدین طریق امکان همکاری افزایش یابد. تکالیف منزل نیز در آخر روز به مخاطبین ارائه شد تا در روز آتی اجرای آن توسط زوجین گزارش گردد.

نحوه اجرا

بسته آموزش استحکام خانواده ایرانی در ۳ روز (۲۴ ساعت) مطابق برنامه زمانبندی ذیل به اجرا درآمد.

روز اول

جلسه اول: معارفه (یخ شکنی)، توافق روی قوانین کلاس، مقدمه ای از وضعیت کنونی خانواده و اهداف دوره.

جلسه دوم: مروری بر مبانی و نظریه های موجود در حوزه خانواده، دیدگاه دینی در مورد خانواده، مقوله عشق در روابط همسران، نظریه های عشق و تکلیف منزل.

جلسه سوم: مهارت های ارتباطی همسران، گوش دهی فعال، تئوری های مرتبط با ارتباط، اجزا ارتباط و سبک های ارتباطی و تکلیف منزل.

جلسه چهارم: مدیریت تعارضات خانواده، سبک های مدیریت تعارض، رویکردهای مرتبط، علل و عوامل تعارض و تکلیف منزل.

روز دوم

جلسه اول: مرور تکالیف منزل، اقتصاد خانواده، نحوه مدیریت اقتصاد خانواده

جلسه دوم: تاثیرات شغل همسران در روابط، کارکردجنسی همسران، تفاوت همسران از بابت این کارکرد، اختلالات جنسی و علل آن، تکلیف منزل.

جلسه سوم: بی وفایی زناشویی و دلایل آن، نقش همسران در مواجهه با بی وفایی تکلیف منزل.

جلسه چهارم: خشونت در خانواده، انواع خشونت، علل و عوامل و پدیده طلاق، علل و تاثیرات آن بر زنان، مردان و فرزندان، تکلیف منزل.

روز سوم

جلسه اول: مرور تکالیف منزل، نقش آموزش خانواده و نهاد مشاوره در استحکام خانواده
جلسه دوم: تعاملات همسران (شامل عناوین: قدردانی همسران، آراستگی همسران، ویژگی های روانشناختی مردان و زنان).

جلسه سوم: دخالت اطرافیان، خانواده همسران، تقسیم کار خانه. والدیگری (تعاریف و سبک های تربیتی).

جلسه چهارم: ادامه والدگری (نقش والدین، وقت کیفی، سیستم پاداش و تنبیه، ملاحظات دستوردادن و نادیده گرفتن، مروری کلی بر اختلالات رفتاری شایع کودکان و نوجوانان)

یافته ها

در این پژوهش از روش های آماری t زوجی و تحلیل واریانس اندازه گیری های مکرر استفاده شد. این عملیات با استفاده از نرم افزار SPSS ورژن ۲۴ صورت پذیرفت که نتایج ذیلا ارائه می گردد:

جدول شماره ۱: مقایسه میانگین کیفیت ارتباط زوجین درون گروهی در مرحله قبل و بعد

متغیرها	آزمون	قبل از مداخله	بعد از مداخله	تفاضل	نتیجه
کیفیت ارتباط	گروه کنترل	۱۲۰/۴۷±۱۹/۵۰	۱۲۰/۳۰±۱۹/۴۸	۰/۱۶۷	T=۰/۷۷۶ و DF=۲۹ و P=۰/۴۴۴
زوجین	گروه آزمایش	۱۲۵/۱۰±۲۲/۲۲	۱۳۶/۴۷±۲۲/۰۵	-۱۱/۳۶۷	T=-۵/۶۴۱ و DF=۲۹ و P=۰/۰۰۱

آزمون آماری t زوجی در جدول شماره ۱ نشان می دهد که درون گروه کنترل، در بین آزمون های قبل از مداخله و بعد از مداخله تفاوت آماری معناداری در میانگین نمرات کیفیت

۲۲ / تدوین بسته آموزشی پیشگیری از طلاق و تعیین اثر بخشی آن بر صمیمیت و

ارتباط زوجین وجود نداشت ($P=0/444$). از طرفی در گروه آزمایش تفاوت معنی داری در بین نمرات قبل و بعد از مداخله وجود داشت و کیفیت ارتباط زوجین بعد از مداخله ($136/47$) در سطح معنی داری $0/01$ بیشتر از کیفیت ارتباط زوجین قبل از مداخله ($125/10$) بود.

جدول شماره 2: مقایسه میانگین کیفیت ارتباط زوجین درون گروهی قبل از مداخله و پیگیری

متغیرها	آزمون	قبل از مداخله	پی گیری	تفاضل	نتیجه
کیفیت ارتباط	گروه کنترل	$120/47 \pm 19/50$	$120/30 \pm 19/48$	$0/167$	$T=0/776$ و $DF=29$ و $P=0/444$
زوجین	گروه آزمایش	$125/10 \pm 22/22$	$139/03 \pm 22/10$	$-13/93$	$T=7/300$ و $DF=29$ و $P=0/001$

آزمون آماری t زوجی در جدول شماره 2 نشان می دهد که درون گروه کنترل، در بین آزمون های قبل از مداخله و آزمون پیگیری تفاوت آماری معناداری در میانگین نمرات کیفیت ارتباط زوجین وجود نداشت ($P=0/444$). از طرفی در گروه آزمایش تفاوت معنی داری در بین نمرات قبل از مداخله با مرحله پیگیری وجود داشت و کیفیت ارتباط زوجین در مرحله پیگیری ($139/03$) در سطح معنی داری $0/01$ بیشتر از کیفیت ارتباط زوجین در سطح قبل از مداخله ($125/10$) بود.

جدول شماره 3: مقایسه میانگین کیفیت ارتباط زوجین درون گروهی پس از مداخله و پیگیری

متغیرها	آزمون	پس از مداخله	پی گیری	تفاضل	نتیجه
کیفیت ارتباط	گروه کنترل	$120/30 \pm 19/48$	$120/37 \pm 19/56$	$-0/067$	$T=1/100$ و $DF=29$ و $P=0/326$
زوجین	گروه آزمایش	$136/47 \pm 22/05$	$139/03 \pm 22/10$	$-2/567$	$T=-4/184$ و $DF=29$ و $P=0/001$

آزمون آماری t زوجی در جدول شماره 3 نشان می دهد که درون گروه کنترل، در بین آزمون های پس از مداخله و آزمون پیگیری تفاوت آماری معناداری در میانگین نمرات کیفیت ارتباط زوجین وجود نداشت ($P=0/326$). از طرفی در گروه آزمایش تفاوت معنی داری در بین نمرات پس از مداخله با مرحله پیگیری وجود داشت و کیفیت ارتباط زوجین در مرحله پیگیری ($139/03$) در سطح معنی داری $0/01$ بیشتر از کیفیت ارتباط زوجین در سطح پس از مداخله ($136/47$) بود.

برای بررسی فرضیه اول این پژوهش مبنی بر اینکه " بسته آموزشی پیشگیری از طلاق بر کیفیت

ارتباط زوجین تأثیر دارد." با توجه به تکرار تست ها در سه نوبت پیش آزمون، پس آزمون و پیگیری، از

تحلیل آماری تحلیل واریانس اندازه‌گیری‌های مکرر استفاده شد. قبل از تحلیل واریانس مفروضه کرویت داده‌ها مورد بررسی قرار گرفت که چون سطح معنی داری حاصله از ۰/۰۵ کوچکتر شده است لذا این فرض رد می‌شود ($P=0/001$ و $DF=2$). یعنی فرض کرویت برآورده نشده است، لذا برای ادامه تفسیر در این حالت، نتایج مربوط به آزمون F بایستی بر اساس تعدیل درجه آزادی استفاده شود. برای تعدیل درجه آزادی، در آزمون کرویت ماحلی سه تخمین وجود دارد که به آنها اسپیلون گفته می‌شود و در جدول F ارائه می‌شوند. در این فرضیه از اسپیلون هینه-فلت^۱ استفاده شده است.

جدول شماره ۴: نتایج تحلیل واریانس اندازه‌گیری مکرر کیفیت ارتباط زوجین در سه زمان

منبع	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	نسبت F	سطح معنی داری	مجذورات
زمان	۱۱۸/۶۷۸	۱/۱۷۲	۱۳۸۰/۷۵	۳۹/۵۶۴	۰/۰۰۰۱	۰/۴۰۶
زمان*گروه	۱۶۸۱/۰۱۱	۱/۱۷۲	۱۴۳۳/۹۲	۴۱/۰۸۷	۰/۰۰۰۱	۰/۴۱۵
خطا	۲۳۷۲/۹۷۸	۶۷/۹۹۴	۳۴/۹۰			

بر اساس جدول شماره ۵ نتایج حاصل از تحلیل نشان می‌دهد که اثر بسته آموزش استحکام نظام خانواده ایرانی بر افزایش کیفیت ارتباط زوجین شهرستان ارومیه معنی دار است. نتایج مقایسه‌های زوجی با استفاده از آزمون بونفرونی نشان داد که همه مقایسه‌های دودو معنی دار هستند یعنی تفاوت میانگین کیفیت ارتباط زوجین قبل از مداخله با میانگین کیفیت ارتباط زوجین بعد از مداخله و پیگیری معنی دار است؛ همچنین تفاوت میانگین کیفیت ارتباط زوجین پس از آموزش بسته با میانگین کیفیت ارتباط زوجین در قبل از آزمون و پیگیری معنی دار است و نهایتاً اینکه این تفاوت میانگین‌ها برای پیگیری با قبل از مداخله و بعد از مداخله نیز معنی دار است ($P \leq 0/05$). همچنین نتایج نشان می‌دهد که تاثیر گروه بندی (بسته آموزش استحکام نظام خانواده) در گروه مداخله در مقایسه با گروه کنترل معنی دار است ($f=6/160$ و $sig=0/016$). به عبارتی می‌توان گفت بسته آموزش استحکام نظام خانواده باعث افزایش کیفیت ارتباط زوجین در گروه مداخله در مقایسه با گروه کنترل شده است. بنا براین، سوال سوم پژوهش مورد تایید قرار می‌گیرد و می‌توان نتیجه گرفت که بسته آموزش استحکام نظام خانواده موجب افزایش کیفیت ارتباط زوجین در

۲۴ / تدوین بسته آموزشی پیشگیری از طلاق و تعیین اثر بخشی آن بر صمیمیت و

گروه مداخله، پس از آموزش شده و این تاثیر ماندگار بوده است.

جدول شماره ۵: مقایسه میانگین صمیمیت زوجین درون گروهی در مرحله قبل و بعد

متغیرها	آزمون	قبل از مداخله	بعد از مداخله	تفاضل	نتیجه
صمیمیت	گروه کنترل	۱۲۵/۴۳±۱۶/۹۶	۱۲۵/۳۷±۱۷/۱۱	۰/۰۶۷	T=۰/۴۴۱ و DF=۲۹ و P=۰/۶۶۲
زوجین	گروه آزمایش	۱۲۱/۴۷±۱۹/۷۹	۱۲۸/۴۷±۲۱/۰۸	-۶/۵۳۳	T=-۶/۴۲ و DF=۲۹ و P=۰/۰۰۰۱

آزمون آماری t زوجی در جدول شماره ۵ نشان داد که درون گروه کنترل، در بین آزمون‌های قبل از مداخله و بعد از مداخله تفاوت آماری معناداری در میانگین نمرات صمیمیت زوجین وجود نداشت (P=۰/۶۶۲). از طرفی در گروه آزمایش تفاوت معنی داری در بین نمرات قبل و بعد از مداخله وجود داشت و صمیمیت زوجین بعد از مداخله (۱۲۸/۴۷) در سطح معنی داری ۰/۰۱ بیشتر از صمیمیت زوجین قبل از مداخله (۱۲۱/۴۷) بود.

جدول شماره ۶: مقایسه میانگین صمیمیت زوجین درون گروهی قبل از مداخله و پیگیری

متغیرها	آزمون	قبل از مداخله	پی گیری	تفاضل	نتیجه
صمیمیت	گروه کنترل	۱۲۵/۴۳±۱۶/۹۶	۱۲۵/۳۷±۱۷/۱۱	۰/۰۶۷	T=۰/۴۴۱ و DF=۲۹ و P=۰/۶۶۲
زوجین	گروه آزمایش	۱۲۱/۹۳±۱۹/۷۹	۱۲۹/۷۳±۲۱/۴۳	۱/۱۰۰	T=-۶/۷۳۵ و DF=۲۹ و P=۰/۰۰۰۱

آزمون آماری t زوجی در جدول شماره ۶ نشان داد که درون گروه کنترل، در بین آزمون‌های قبل از مداخله و آزمون پیگیری تفاوت آماری معناداری در میانگین نمرات صمیمیت زوجین وجود نداشت (P=۰/۶۶۲). از طرفی در گروه آزمایش تفاوت معنی داری در بین نمرات قبل از مداخله با مرحله پیگیری وجود داشت و صمیمیت زوجین در مرحله پیگیری (۱۲۹/۷۳) در سطح معنی داری ۰/۰۱ بیشتر از صمیمیت زوجین در سطح قبل از مداخله (۱۲۱/۹۳) بود.

جدول شماره ۷: مقایسه میانگین صمیمیت زوجین درون گروهی پس از مداخله و پیگیری

متغیرها	آزمون	پس از مداخله	پی گیری	تفاضل	نتیجه
صمیمیت	گروه کنترل	۱۲۵/۳۷±۱۷/۱۱	۱۲۵/۴۷±۱۷/۲۵	۰-/۱۰۰	T=۱/۰۰ و DF=۲۹ و P=۰/۳۲۶
زوجین	گروه آزمایش	۱۲۸/۴۷±۲۱/۰۸	۱۲۹/۷۳±۲۱/۴۳	-۱/۲۶۷	T=-۲/۵۷۹ و DF=۲۹ و P=۰/۰۱۵

آزمون آماری t زوجی در جدول شماره ۷ نشان داد که درون گروه کنترل، در بین آزمون‌های پس از مداخله و آزمون پیگیری تفاوت آماری معنی داری در میانگین نمرات

صمیمیت زوجین وجود نداشت ($P=0/۳۲۶$). از طرفی در گروه آزمایش تفاوت معنی داری در بین نمرات پس از مداخله با مرحله پیگیری وجود داشت و صمیمیت زوجین در مرحله پیگیری (۱۲۹/۷۳) در سطح معنی داری ۰/۰۱ بیشتر از صمیمیت زوجین در سطح پس از مداخله (۱۲۸/۴۷) بود. برای بررسی فرضیه دوم مبنی بر " بسته آموزشی پیگیری از طلاق بر صمیمیت زوجین تأثیر دارد." با توجه به تکرار تست ها در سه نوبت پیش آزمون، پس آزمون و پیگیری، از تحلیل آماری تحلیل واریانس اندازه گیری های مکرر استفاده شد. قبل از تحلیل واریانس مفروضه کرویت داده ها مورد بررسی قرار گرفت که چون سطح معنی داری حاصله از ۰/۰۵ کوچکتر شده است لذا این فرض رد می شود ($P=0/۰۰۰۱$ و $DF=۲$). یعنی فرض کرویت برآورده نشده است، لذا برای ادامه تفسیر در این حالت، نتایج مربوط به آزمون F بایستی بر اساس تعدیل درجه آزادی استفاده شود. برای تعدیل درجه آزادی، در آزمون کرویت ماخلی سه تخمین وجود دارد که به آنها اپسیلون گفته می شود و در جدول F ارائه می شوند. در این فرضیه از اپسیلون هینه- فلت استفاده شده است.

جدول شماره ۹: نتایج تحلیل واریانس اندازه گیری مکرر صمیمیت زوجین در سه زمان

منبع	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	نسبت F	سطح معنی داری	مجذورات
زمان	۵۲۵/۲۳۳	۱/۳۲	۳۹۷/۲۷۸	۳۹/۱۲۸	۰/۰۰۰۱	۰/۴۰۳
زمان*گروه	۵۲۶/۲۱۱	۱/۳۲	۳۹۸/۰۱۸	۳۹/۲۰۱	۰/۰۰۰۱	۰/۴۰۳
خطا	۷۷۸/۵۵۶	۷۶/۶۸۱	۱۰/۱۵۳			

بر اساس جدول شماره ۹ نتایج حاصل از تحلیل نشان می دهد که اثر بسته آموزش استحکام نظام خانواده ایرانی بر افزایش صمیمیت زوجین شهرستان ارومیه معنی دار است. نتایج مقایسه های زوجی با استفاده از آزمون بونفرونی نشان داد که همه مقایسه های دوبندو معنی دار هستند یعنی تفاوت میانگین صمیمیت زوجین قبل از مداخله با میانگین صمیمیت زوجین بعد از مداخله و پیگیری معنی دار است؛ همچنین تفاوت میانگین صمیمیت زوجین پس از آموزش بسته با میانگین صمیمیت زوجین در قبل از آزمون و پیگیری معنی دار است و نهایتاً اینکه این تفاوت میانگین ها برای پیگیری با قبل از مداخله و

۲۶ / تدوین بسته آموزشی پیشگیری از طلاق و تعیین اثر بخشی آن بر صمیمیت و

بعد از مداخله نیز معنی دار است ($P \leq 0/05$). همچنین نتایج نشان می‌دهد که تاثیر گروه‌بندی (بسته آموزش استحکام نظام خانواده) در گروه مداخله در مقایسه با گروه کنترل معنی دار نیست ($f=0/073$ و $sig=0/793$). به عبارتی می‌توان گفت بسته آموزش استحکام نظام خانواده باعث افزایش صمیمیت زوجین در گروه مداخله در مقایسه با گروه کنترل نشده است. بنابراین در پاسخ به سوال اول پژوهش می‌توان نتیجه گرفت که بسته آموزش استحکام نظام خانواده موجب افزایش صمیمیت زوجین در گروه مداخله، تنها با تعامل عامل زمان خود را نشان داده است.

بحث و نتیجه گیری

در این پژوهش دو فرضیه مورد نظر محقق قرار گرفت و نتایج نشان داد آموزش بسته آموزش استحکام نظام خانواده ایرانی بر افزایش صمیمیت و کیفیت ارتباط تاثیر مثبت دارد. ذیلا سوالات و نتایج حاصله مورد بحث و نتیجه گیری قرار می‌گیرد.

فرضیه اول:

در رابطه با فرضیه اول مبنی بر اینکه "بسته آموزشی پیشگیری از طلاق بر صمیمیت زوجین تأثیر دارد". نتایج نشان داد که آموزش بسته توانسته است میزان صمیمیت زوجین را افزایش دهد. این یافته با نتایج تحقیق قدم خیر، قمری گیوی، میکائیلی، و سپهری شاملو، (۱۳۹۲) رضایی و همکاران (۱۳۹۲)، خدایاری فرد، زارع پور و حجازی (۱۳۹۲) و پژوهش حسین خانی و گرجی (۱۳۹۴) هم سوست.

این یافته با تئوری پراگر (۱۹۸۶) نیز همسوست. پراگر به ظرفیت هریک از زوجین برای صمیمیت اشاره دارد و به رفتارهایی مانند گوش دادن فعال، بیان همدلانه، توانایی بیان تجربیات درونی، و توانایی شنیدن و درک کردن تجربیات دیگری به عنوان رفتارهایی که صمیمیت را افزایش می‌دهد تاکید می‌کند. یافته‌های این تحقیق نیز نشان داد که آموزش چنین رفتارهایی می‌تواند بر افزایش صمیمیت زوجین تاثیر مثبت بگذارد. در تبیین این یافته می‌توان بیان نمود که اصولاً بخشی از نهادینه سازی صمیمیت نزد همسران و هکذا درون خانواده از رهگذر حذف برخی رفتارهای مخرب و اجرای برخی رفتارهای سازنده محقق می‌شود. علوم انسانی و علی الخصوص روانشناسی و جامعه شناسی در دهه های اخیر پیشرفت قابل ملاحظه ای در زمین

دانش خانواده و تقویت این نهاد داشته اند. این مهم زمانی حائز اهمیت می شود که جامعه کنونی ایران در یک شرایط گذار قرار داشته و افزایش دانش زوجین در خصوص وظایف فی مابین و چالشهای زندگی مشترک و همینطور راهکارهای برون رفت از آنها، می تواند موجبات کاهش تعارضات و افزایش صمیمیت را فراهم سازد. با عنایت به اینکه رسالت بسته آموزشی پیشگیری از طلاق در راستای تحکیم و توانمند سازی زوجین با رویکرد آموزشی بوده است، می توان چنین استنباط نمود که گروه آزمایشی با کسب دانش لازم در این خصوص و عملیاتی کردن این آموزه ها در زندگی زوجی توانستند میزان صمیمیت شان بهبود بخشیده را ارتقا دهند. در رابطه با فرضیه دوم مبنی بر "بسته آموزشی پیشگیری از طلاق" بر کیفیت ارتباط زوجین تأثیر دارد. نتایج نشان داد، آموزش بسته آموزشی پیشگیری از طلاق توانسته است کیفیت ارتباط زوجین را افزایش دهد. این یافته با پژوهشهای خجسته مهر، عطاری و شیرالی نیا (۱۳۸۷) بوردنرق، کیمیایی و قنبری هاشم آبادی (۱۳۹۲) حسین خانی و گرجی (۱۳۹۴) و کلاین و استافورد^۱ (۲۰۰۴) همسوست. این یافته با تئوری گاتمن^۲ (۱۹۹۴) نیز همسواست. به عقیده گاتمن کیفیت تعامل بین زن و شوهرها پیش گوی مهمی برای آشفستگی زناشویی یا طلاق است.

مطالعات وی نشان داد زوجینی که ارتباط منفی تری با همدیگر دارند دارای ازدواج نابسامان بوده یا آشفستگی زناشویی در آینده را می توان به آنها نسبت داد. وی دریافت زوج هایی که در صدد طلاق هستند در تعاملات زناشویی خود از هیجانهای منفی بیش از هیجانهای مثبت استفاده می کنند لذا اصلاح این تعاملات بواسطه آموزش و مشاوره می تواند این شرایط را بازسازی کند. در تبیین این یافته نیز می توان ادعا نمود، زوجین بر اساس الگوهای ارتباطی مختلفی که دارند؛ می توانند به زوجین رضامند و نارضامند تقسیم شوند. رابطه الگوهای ارتباطی با رضایت زناشویی رابطه متقابل است یعنی هم رضایت زناشویی می تواند الگوهای ارتباطی را تحت تاثیر قرار دهد و هم الگوهای ارتباطی می تواند بر رضایت زناشویی مؤثر باشد. منشا بسیاری از تنشهای خانواده در تحقیق حاضر نیز ناشی از ارتباط

1 - Kline & Stanford

2 - Gottman

ضعیف و مخرب همسران بوده است. این مهم بویژه زمانی که زوجین قادر نیستند در شرایط بحرانی و پرتنش شرایط را مدیریت کنند، بیشتر نمایان می شود. از آنجا بخش عمده مطالب بسته آموزشی پیشگیری از طلاق، اختصاص به چگونگی برقراری ارتباط مؤثر بین فردی و مدیریت تعارضات دارد و نظر به اینکه ارتباط سازنده و با کیفیت عناصری اکتسابی بشمار می آیند، لذا ارتقا دانش مخاطبین بواسطه حضور فعال در کارگاه آموزشی می تواند کیفیت ارتباط را فی مابین زوجین افزایش دهد. به این معنا که کسب مهارت برقراری ارتباط مؤثر و قائل بودن به آن در طول زندگی مشترک می تواند ضمن از میان برداشتن الگوهای مخرب ارتباطی، کیفیت ارتباط را سازنده تر نماید. از محدودیتهای این پژوهش استفاده از نمونه گیری داوطلبانه بود و با توجه به اینکه مطالعه حاضر در شهرستان ارومیه و بر روی طیف خاصی (کارمندان آموزش و پرورش) اجرا گردید از این رو در تعمیم نتایج باید جانب احتیاط را رعایت نمود.

محدودیتها و پیشنهادات

این تحقیق نیز همچون سایر مطالعات از محدودیتهایی برخوردار بود از جمله: با توجه به اینکه پژوهش حاضر روی طیف خاصی از کارمندان در شهر ارومیه صورت پذیرفته لذا در تعمیم یافته های آن به سایر طیف ها و جوامع دیگر می باید جانب احتیاط را رعایت نمود. پیشنهاد می شود اثر بخشی بسته آموزشی مورد استفاده در این مطالعه برای سایر اقشار جامعه و روی متغیرهای دیگری نظیر رضایتمندی جنسی، مدیریت تعارضات و باورهای ارتباطی زوجین نیز مورد ارزیابی قرار گیرد.

تشکر و قدردانی

این مقاله برگرفته از پایان نامه مقطع دکتری در رشته روانشناسی عمومی است. بدین وسیله محققین مراتب سپاس و قدردانی خود را از کارمندان اداره آموزش و پرورش شهرستان ارومیه به دلیل حضور فعال و مشارکت شان در کارگاه آموزشی سپاسگزاری می نمایند.

منابع

- اسماعیل بیگی، زهره و غلامرضایی، حمید رضا (۱۳۹۴). معجزه صمیمیت، تهران: انتشارات نسل نو اندیش.
- اولیاء، نرگس؛ فاتحی زاده، مریم (۱۳۸۹). تأثیر آموزش غنی سازی زندگی زناشویی بر افزایش صمیمیت زوجین، فصلنامه خانواده پژوهی ۲(۶) ۳۲-۴۶.
- اعتمادی، عذرا؛ امین جعفری، بتول و شاه سیاه، مرضیه (۱۳۹۳). تأثیر آموزش گروهی زوجین بر اساس رویکرد ارتباط درمانی بر افزایش صمیمیت زوجین شاهد و ایثارگر شهر اصفهان، پژوهش نامه اسلامی زنان و خانواده ۲(۲) ۱۳-۳۸.
- اسماعیل بگی، زهره و غلامرضایی، حمیدرضا (۱۳۸۶). معجزه صمیمیت، تهران: انتشارات نسل نو اندیش.
- اربابان اصفهانی، مرضیه؛ قافله کش کرمانی، مینا (۱۳۸۷). بررسی رابطه افکار اتوماتیک با پاسخ‌های جنسی مردان و زنان شهر اصفهان، مقالات سومین کنگره ملی آسیب خانواده، ۲۳-۲۶ اردیبهشت.
- ارونسون، الیوت (۱۳۸۷). روانشناسی اجتماعی. ترجمه حسین شکرکن، تهران: انتشارات رشد.
- برنشتاین، فیلیپ؛ برنشتاین، اچ؛ مارسی، تیموتی (۱۳۸۲). *شناخت و درمان اختلافات زناشویی*، ترجمه حمیدرضا سهرابی، تهران: موسسه خدمات فرهنگی رسا.
- بشارت، محمدعلی (۱۳۹۱). رابطه ترس از صمیمیت و رضایت زناشویی در نمونه‌ای از زوجین ایرانی: نقش تعدیل کننده سبک‌های دلبستگی، دوفصلنامه مشاوره کاربردی، ۱(۲) ۱-۱۹.
- تجلی، فاطمه؛ لطیفیان، مرتضی (۱۳۸۹). تأثیر انواع الگوهای ارتباطی خانواده بر سلامت روان، مجموعه مقالات سومین کنگره ملی آسیب شناسی خانواده، تهران. انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.
- جاهدی، سهیلا؛ رفاهی، ژاله؛ شریفی، اصغر و رجائی چالستری، سهیلا (۱۳۹۲). تعیین قدرت پیش‌بینی‌کنندگی انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده بر عزت نفس و شادکامی فرزندان در دانش آموزان دختر دوره متوسطه شهر شیراز، مجله ارمان دانش، ۱۸(۱۱) ۹۴۵-۹۵۴.
- حسین خانی، داوود و گرچی، یوسف (۱۳۹۴). بررسی اثر بخشی آموزش ویژگی‌های خانواده متعادل به والدین دانش آموزان بر ارتباط زناشویی، اصفهان: چکیده مقالات دومین همایش ملی روانشناسی کاربردی.

۳۰ / تدوین بسته آموزشی پیشگیری از طلاق و تعیین اثر بخشی آن بر صمیمیت و

- خوشکام، سمیرا، ۱۳۸۵. بررسی تاثیر آموزش برنامه‌ی ارتباط زوجین بر بهبود روابط و سلامت روانی زوجین شهر اصفهان. پایان نامه ارشد مشاوره خانواده دانشگاه اصفهان.
- خجسته مهر، رضا؛ عطاری، یوسفعلی؛ شیرالی نیا، خدیجه (۱۳۸۷). بررسی تاثیر آموزش مهارت‌های ارتباطی بر الگوهای ارتباطی و احساس مثبت نسبت به همسر در زوجین اهواز، دانشگاه شهید بهشتی، سومین کنگره ملی آسیب شناسی خانواده، تهران.
- رضایی، جواد؛ احمدی، سید احمد؛ اعتمادی، عذرا؛ رضایی، مریم؛ آبادی، حسین و شهردوست مریم (۱۳۹۲). تاثیر آموزش سبک زندگی اسلام محور با تاکید بر نظام خانواده بر صمیمیت زوجین اراک، مطالعات روانشناختی، ۹(۳) ۷۹-۱۰۶.
- داودی، زهرا؛ اعتمادی، عذرا و بهرامی، فاطمه (۱۳۹۰). رویکرد کوتاه مدت راه حل محور برای کاهش گرایش به طلاق در زنان و مردان مستعد طلاق، فصلنامه علمی- پژوهشی رفاه اجتماعی، ۱۱(۴۳) ۱۲۱-۱۳۴.
- سعادت، لیدا و زینالی، علی (۱۳۹۴). تاثیر آموزش زندگی خانواده بر رضایتمندی زناشویی کارمندان بهزیستی شهرستان ارومیه، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد واحد ارومیه.
- شعاری نژاد، علی اکبر (۱۳۸۶). *روانشناسی رشد*، چاپ ۱۸، تهران: انتشارات اطلاعات.
- محمدخانی، پروانه (۱۳۹۱). آشفته‌گی‌ها در روابط زوجی و راه‌های افزایش رضایت زناشویی، نشر قطره، تهران.
- عباسی بوردنرق، سکینه؛ کیمیایی، سیدعلی و قنبری هاشم آبادی، بهرام علی (۱۳۹۲). بررسی و مقایسه اثر بخشی زوج درمانی رفتاری- تلفیقی و رفتاری- شناختی روی باورهای ارتباطی زوجین متقاضی طلاق، فصلنامه پژوهش‌های نوین روانشناختی، ۸(۳۱) ۵۸-۷۶.
- نوایی نژاد، شکوه (۱۳۹۳). آسیب‌ها و الگوهای مطلوب خانواده، کتاب اندیشه‌های راهبردی، زن و خانواده، ۱۰۴۴-۱۰۵۸.
- هالفورد، کیم (۱۳۸۹)، زوج درمانی کوتاه مدت " یاری به زوجین برای کمک به خودشان". ترجمه مصطفی تبریزی، تهران: انتشارات فرا روان.
- Bagarozzi, Dennis. A. (2001). *Enhancing Intimacy In marriage*. Branner- Rouldeye. Tylor & Francis Group. USA.
- Georgiades. S. D. (2008). *A Solution- Focused Intervention With youth in a Domestic Vileness situation: Longitudinal Evidence*: Springier science Business Media, LLC.
- Hamamci, Z., & Büyükoztürk, S. *The interpersonal cognitive distortions*

scale: Development and psychometric characteristics. *Journal of Psychological Reports*. 2005; 95 (1), 291-303.

- Edalati, A., & Redzuan, M. Perception of women towards family values and their marital satisfaction. *Journal of American Science*. 2010; 6(4): 132- 137. Gottman, J. (1994), *Why Marriage Succeed or Fail*, New York: Simon & Schuster.
- Gottman, J. M. & C. I. Notarious *Marital in 20TH Century and Research and for 21st Century*, *Family Process*. 2002; 41, pp.156-197.
- Kriegelewise, Q. Problem solving strategies and marital satisfaction. *Journal of Psychiatry*. 2006; Pol. 40(2):24-59.
- Mane, S., Bard, H. Intimacy and relationship process in couples' psychosocial adaptation to cancer. *Cancer*. (2008); 112(11 supply): 2541-55.
- Nazare, B., Fonseca, A., Gamerio, S., Canavarro, M., & Dattilio, F. (2011).

Amniocentesis due to advanced maternal age: The role of marital intimacy in couple's decision making process. *Contemporary family therapy*, 33, 128-142.

- Patrick, S., Sells, J. N., Giordano, F. G. & Follerud, T. R. (2007). Intimacy, differentiation. And personality variables as predictors of marital satisfaction. *The Family Journal*, 15, 359- 367.
- Ravine, M. J., Laurence au, J.P, & Barrett, L. F. The Interpersonal process Model of Intimacy in Marriage: A Daily-Diary and Multilevel Modeling Approach. *Journal of Family Psychology*. 2005; 19(2):314-323.
- Sandhya, S The social context of marital happiness in urban Indian couple: Interplay of intimacy and conflict. *Journal of marital and family therapy*. 2009; 3, 74-96.
- Sanford, K. (2006). Communication during marital conflict: When couple alter appraisal, they change their behavior. *J FAM Psychol*. 20(2):256-65.

۳۲ / تدوین بسته آموزشی پیشگیری از طلاق و تعیین اثر بخشی آن بر صمیمیت و

- Taniguchi, S. T., Freeman, P. A., Taylor, S., & Malcarne, B. (2006). A study of married couples' perceptions of marital satisfaction in outdoor recreation. *Journal of Experiential Education*, 28(3), 253-256.